

Rijetke i ugrožene vrste Parka prirode Papuk

Priručnik za prepoznavanje

Nakladnik:

Javna ustanova Park prirode Papuk

Za nakladnika:

Ivica Samardžić

Godina izdavanja:

2008.

Autorica teksta i idejnog rješenja:

Vlatka Dumbović

Oblikovanje i grafička priprema:

Grafika Osijek

Tisak:

Grafika Osijek

Naklada:

1000 primjeraka

Javna ustanova Park prirode Papuk

Trg Gospe Voćinske bb, 33522 Voćin;

Ispostava Velika: Stjepana Radića, 46, 34330 Velika

tel: +385 (0)34 313 030 fax: +385 (0)34 313 027

kontakt@pp-papuk.hr www.pp-papuk.hr

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 673206.

Zahvaljujemo svima koji su savjetima i/ili fotografijama upotrijebili ovu publikaciju: Tomislav Bogdanović, Matej Faller, Stjepan Gal, Vesna Grobelnik, Dušan Jelić, Josip Mikolčić, Perica Mustafić, Vida Posavec – Vukelić, Gellért Puskás, Branko Štivić i Jasenka Topić.

Tiskanje ove publikacije financijski su omogućili Hrvatska lutrija d.o.o. i Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

Područje Papuka je već više od stotinu godina poznato planinarsko i izletničko odredište. Ljudi koji posjećuju Papuk bježe od svakodnevnice urbanih područja. Brojni potoci i izvori pitke vode, raznolike šume i maleni živopisni travnjaci i kamenjari danas nisu više samo odmor za oči - oni su i staništa brojnih ugroženih i rijetkih životinjskih, biljnih i gljivljih vrsta. Upravo zbog očuvane prirodne baštine, ali i kulturnih značajki 1999. godine su Papuk i dio Krndije proglašeni Parkom prirode Papuk. Zbog izuzetne geološke baštine PP Papuk je 2007. godine proglašen svjetskim Geoparkom. Bogatstvo i raznolikost ptičjih vrsta pribavile su PP Papuk status Međunarodno važnog područja za ptice pa je PP Papuk i ključno područje Nacionalne ekološke mreže. Sva ova priznanja nameću obavezu da što bolje očuvamo ovo područje i da mu omogućimo da ovakav status zadrži i u budućnosti.

A kako očuvati prirodu u Parku prirode Papuk? Jedini je način da se pomire dvije nažalost prečesto suprotne potrebe - potrebe čovjeka za ekonomskim napretkom i potrebe vrsta za opstankom. Razumno korištenje prirodnih resursa, na način da ih koristimo danas, a da ih ne uništimo za buduće generacije jedan je od načina očuvanja prirode. Pri planiranju opsega korištenja nekog prirodnog bogatstva, bilo da je to sječa šume ili zahvaćanje vode za piće moramo znati koje vrste biljaka, životinja i gljiva žive u toj šumi ili potoku i da li ćemo eventualnim korištenjem uništiti stanište nekoj rijetkoj ili ugroženoj vrsti. Upravo zato moramo znati gdje žive rijetke i ugrožene vrste i to je prvi korak očuvanju prirode.

Priručnici za prepoznavanje biljnih, životinjskih i gljivljih vrsta u Hrvatskoj postaju sve brojniji. Ovaj naš je posvećen vrstama koje obitavaju na području Parka prirode Papuk. Namijenjen je ne samo zaposlenicima Parka prirode Papuk nego i svim čuvarima prirode - volonterima, a osobito planinarima i izletnicima, ali i lovcima, šumarima, sakupljačima gljiva... Nećemo pretjerati ako kažemo da je danas svaki dobronamjeran posjetitelj Parka prirode ujedno i čuvar njegove prirode.

U Priručniku smo prikazali ugrožene i rijetke vrste koje je moguće s više ili manje truda lako prepoznati. Upravo za te vrste želimo znati gdje su rasprostranjene na području Parka prirode Papuk kako bi odgovarajućim mjerama mogli zaštititi njihova staništa.

Javna ustanova Park prirode Papuk

NAČIN PRIJAVE NALAZA RIJETKE I UGROŽENE VRSTE

UPUTE ZA KORIŠTENJE PRIRUČNIKA I UPOZNAVANJE BIOLOŠKE RAZNOLIKOSTI PARKA PRIRODE PAPUK

Molimo posjetitelje da se pridržavaju pravila ponašanja i da surađuju s djelatnicima Parka prirode kako bi se očuvala izvorna biološka, geološka i kulturološka autentičnost zaštićenog prostora, tako da:

- ne oštećuju drveće, grmlje, da ne beru cvijeće i ostale biljke
- ne plaše, ne uznemiruju, ne hvataju i ne love ili ubijaju bilo koju vrstu životinja
- ne nose nikakvo oružje bez dozvole
- ne oštećuju gnijezda i duplje životinja
- ne logoruju, ne pale vatru, osim na za to predviđenim mjestima
- da održavaju red i čistoću u Parku prirode, a sve otpatke ponesu sa sobom
- ne onečišćuju vodotoke i izvore
- se pridržavaju znakova upozorenja i kreću se samo po naznačenim stazama zbog vlastite sigurnosti
- pse vode na uzici.

Osim toga,

- zabranjeno je snimanje i fotografiranje u komercijalne svrhe bez dopuštenja Parka prirode.

Ukoliko zaista želite pomoći očuvanju Parka prirode Papuk tada o svakom opažanju rijetke i ugrožene vrste navedene u ovom Priručniku trebate obavijestiti Javnu ustanovu Park prirode Papuk. Informaciju o nalazu najbolje ćete nam prenijeti ako popunite obrazac za prijavu nalaza (njegovu fotokopiju sa zadnje stranice Priručnika) i dostavite nam ga poštom ili e-mailom, ili nas jednostavno nazovite telefonom. Pošaljite nam i fotografije vrste i njenog staništa jer će nam olakšati provjeru nalaza. Također obrazac je dostupan na web stranica Parka prirode Papuk www.pp-papuk.hr.

TUMAČ KRATICA KORIŠTENIH U OVOM PRIRUČNIKU

Status zaštite u Republici Hrvatskoj (temeljem Zakona o zaštiti prirode):

SZ – strogo zaštićena vrsta

Z – zaštićena vrsta

Status ugroženosti, prema Crvenim knjigama/ Crvenim popisima ugroženih vrsta:

CR – kritično ugrožene vrste, vrste suočene s krajnje visokim rizikom od izumiranja

EN – ugrožene vrste, vrste suočene s vrlo visokim rizikom od izumiranja

VU – osjetljive vrste, vrste suočene s visokim rizikom od izumiranja

NT – niskorizične vrste, vrste za koje se očekuje da će u bližoj budućnosti postati ugrožene

LC – najmanje zabrinjavajuće vrste, široko rasprostranjene i brojne koje u nekim dijelovima areala pokazuju pad brojnosti ili im se areal smanjuje

DD – nedovoljno poznate vrste, vrste za koje nema dovoljno kvalitetnih podataka o rasprostranjenosti, brojnosti ili statusu populacije

UGROŽENOST I ZAŠTITA FLORE, FAUNE I GLJIVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Priroda je u Hrvatskoj očuvana i vrlo raznolika, ali postoje biljne, životinjske i gljivlje vrste kojima se brojnost smanjuje. Uzrok tome je uglavnom nestajanje prirodnih staništa na kojima te vrste žive. Prekomjerna sječa šuma, isušivanje močvara, regulacija vodotoka i zagađenje vode samo su neki od načina kojima se uništavaju staništa. Staništa uglavnom uništava čovjek. Zakon o zaštiti prirode regulira način zaštite vrsta i podvrsta i staništa.

ZAKONSKA ZAŠTITA VRSTA I STANIŠTA

Prema Zakonu o zaštiti prirode (NN 70/05, čl. 97.) zabranjeno je branje, skupljanje, uništavanje, sječa ili iskopavanje samoniklih strogo zaštićenih biljaka i gljiva, te držanje i trgovina samoniklim strogo zaštićenim biljkama i gljivama. Strogo zaštićene životinje zabranjeno je namjerno hvatati, držati i/ili ubijati, namjerno oštećivati ili uništavati njihove razvojne oblike, gnijezda ili legla, te područja njihova razmnožavanja ili odmaranja. Zaštićene vrste životinja zabranjeno je namjerno uznemiravati, naročito u vrijeme razmnožavanja, podizanja mladih, migracije i hibernacije. Zabranjeno je i namjerno uništavati ili uzimati jaja iz prirode ili držati prazna jaja, prikrivati, držati, uzgajati, trgovati, uvoziti, izvoziti, prevoziti i otuđivati ili na bilo koji način pribavljati i preparirati. Zaštitu uživaju i sve samonikle biljke i gljive, te divlje životinje koje se nalaze u nacionalnom parku, strogom rezervatu, te u posebnom rezervatu i divlje životinje radi kojih je područje primarno zaštićeno, kao i sve podzemne životinje, i kad nisu zaštićene kao pojedine svojte. Nenamjerno hvatanje i/ili ubijanje strogo zaštićenih životinja

prijavljuje se Upravi za zaštitu prirode pri Ministarstvu kulture. Korištenje zaštićenih divljih svojti dopušteno je na način i u količini da se njihove populacije na državnoj ili na lokalnoj razini ne dovedu u opasnost.

Popis strogo zaštićenih i zaštićenih biljnih svojti objavljen je u Pravilniku o proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim (NN 7/06).

UGROŽENE VRSTE CRVENE KNJIGE I CRVENI POPISI

Crvene knjige ugroženih vrsta objedinjuju podatke o onim svojtima (vrstama ili podvrstama) koje se smatraju ugroženima temeljem znanstvene procjene prema međunarodnim kriterijima koje je postavila Međunarodna unija za zaštitu prirode (IUCN). Te se vrste upisuju na tzv. Crveni popis, a detaljno obrađuju u Crvenim knjigama. Crvene knjige za pojedine skupine ugroženih vrsta Hrvatske izradili su kompetentni stručnjaci te one predstavljaju temelj za zakonsku zaštitu vrsta.

Crveni popis obuhvaća vrste s visokim stupnjem ugroženosti, odnosno smatra se da su pred izumiranjem (CR – kritično ugrožene, EN – ugrožene i VU – osjetljive) te vrste koje bi mogle postati ugrožene ukoliko se ne poduzmu zaštitne mjere (NT – niskorizične i LC – najmanje zabrinjavajuće), kao i vrste koje se radi nedostatka podataka ne mogu svrstati u neku od navedenih kategorija DD – nedovoljno poznate). U Hrvatskoj su dosad objavljene Crvene knjige (ili popisi) kraljevnjaka, danjih leptira, vretenaca, podzemne faune, vaskularne flore, gljiva, lišajeva, obalčara, trčaka i koralja.

Ekološka mreža predstavlja sustav međusobno povezanih ili prostorno bliskih ekološki značajnih područja važnih za ugrožene vrste i staništa. Hrvatska Nacionalna ekološka mreža osmišljena je sukladno principima europske ekološke mreže – NATURA 2000 jer je Republika Hrvatska tijekom procesa pristupanja EU obvezna odrediti svoja potencijalna područja za uključivanje u europsku mrežu. Područja Ekološke mreže podijeljena su na područja važna za divlje svojte i stanišne tipove (potencijalna “SAC” područja – *Special Areas of Conservation*) te međunarodno važna područja za ptice (potencijalna “SPA” područja – *Special Protection Areas*). Unutar Ekološke mreže njezini dijelovi povezuju se prirodnim ili umjetnim ekološkim koridorima koji omogućuju kretanje populacijama živih organizama od jednog lokaliteta do drugog. Za svako područje ekološke mreže propisane su mjere zaštite koje je potrebno provoditi kako bi se postigao ili održao povoljan status zaštite vrsta i staništa. Ekološka mreža je propisana Zakonom o zaštiti prirode, a proglašena Uredbom o proglašenju ekološke mreže (NN 109/07).

Ekološka mreža obuhvaća cijelo područje Parka prirode Papuk kao Međunarodno važnog područja za ptice. Unutar Parka prirode izdvojena su i Važna područja za divlje svojte i stanišne tipove: Jankovac, Uviraljka, dolina Brzaje, Svinjarevac te posebni rezervati: Rezervat šumske vegetacije „Sekulinačka planina“ i Floristički rezervat „Turjak-Mališćak–Pliš–Lapjak“. U Nacionalnu ekološku mrežu uključeno je i područje Livada na južnim padinama Papuka (područje od sela Gornjih Vrhovaca do Radovanaca) kao područje s iznimno vrijednom zajednicom travnjačkih ptica te bogate flore. Više o ekološkoj mreži, kao i kartografske prikaze područja možete naći na <http://www.cro-nen.hr/nem/>.

HERICIUM CORALLOIDES

– KORALJASTI IGLIČAR

EN, SZ

Prepoznatljivost:

Plodište je bijele boje naraste i do 10-25 cm; na "graničicama" plodišta nalaze se brojne iglice.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Nestaje zbog nedostatka starih, zrelih stabala u šumama, a osobito sušaca i drugih stabala koja prirodno odumiru.

Stanište:

Vrsta raste samo na mrtvim stojećim ili ležećim deblima bukve, u šumama sa starim stablima ili prašumama bukve te bukve, jele i smreke.

Rasprostranjenost u PPP:

Park šuma Jankovac, Specijalni rezervat šumske vegetacije „Sekulinačka planina“.

Foto: Vlatka Dumbović, Ju PPP

AMANITA CESAREA

— *BLAGVA*

EN, SZ

Foto: Branko Štivić, Ju PPP

Prepoznatljivost:

Visoka je 8–18 cm, a narančasti klobuk naraste do promjera od 17 cm. Može je se zamijeniti s otrovnom muharom čiji je klobuk crvene boje s bijelim točkicama.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Pretjerano sakupljanje ove gastronomski zanimljive, ali rijetke gljive dovelo ju je na rub opstanka.

Stanište:

Raste uz hrastove i pitome kestene, ponekad i izvan šume. Voli sunčana i topla mjesta.

Rasprostranjenost u PPP:

Pronađena je u okolici Voćina, a vjerojatno raste na cijelom području PP Papuk, na pogodnim staništima.

Foto: Vlatka Dumbović, Ju PPP

LOBARIA PULMONARIA *EN, SZ*

Prepoznatljivost:

Tijelo lišaja je lisnatog ili krpastog oblika, neravne površine. Može narasti i do 30 cm u promjeru.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Vrsta je iznimno rijetka i ugrožena, što zbog zagađenja zraka, ali i zbog sječe starih šuma i u kojima raste.

Stanište:

Raste na kori pri dnu debela starih hrastova kitnjaka i bukvi.

Rasprostranjenost u PPP:

Raste samo u vrlo starim šumama u kojima nema sječe – lokaliteti Svinjarevac, Gudnoga, okolica Kamengrada i područje Florističkog rezervata „Turjak – Pliš – Mališćak – Lapjak“.

Foto: Vlatka Dumbović, Ju PPP

LYCOPODIUM CLAVATUM – KIJAČASTA CRVOTOČINA LC, Z

Foto: Branko Štivić, Ju PPP

Prepoznatljivost:

Sve crvotočine imaju i do 100 cm dugu razgranatu, puzavu stabljiku iz koje izlazi veći broj stršećih ogranaka koji završavaju tvorbama nalik na klasiće (strobili). Kijačasta crvotočina ima 2-3 strobila na zajedničkoj dršci.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Smatra se da su crvotočine ugrožene zbog branja i korištenja u cvjećarstvu.

Stanište:

Raste u šumama s tlom kisele reakcije i na otvorenim staništima (vrištine, cretovi...).

Rasprostranjenost u PPP:

Pronađena je na lokalitetu Svinjarevac, u zapadnom području PP, gdje raste na cretu zajedno sa mahovinama iz roda *Sphagnum* (mahovi tresetari) te na području Djedovice, Duboke rijeke, kanjona Brzaje u bukovim i bukovo-jelovim šumama.

Foto: Branko Stivić, Ju PPP

DIPHASIASTRUM COMPLANATUM

– PLOSNATA CRVOTOČINA

DD, SZ

Prepoznatljivost:

Stabljika je duga i puzava, s okomitim ograncima. Listići su ljuskavi i spljošteni.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Promjene u staništu, prekomjerno iskorištavanje i sječa šuma.

Stanište:

Bukove šume s vrlo kiselim, ispranim kamenitim tlom.

Rasprostranjenost u PPP:

Šume na područjima Svinjarevac i Djedovica.

Foto: Branko Stivić, Ju PPP

EQUISETUM HYEMALE

– ZIMSKA PRESLICA

VU, SZ

Foto: Branko Štivić, Ju PPP

Prepoznatljivost:

Trajnica uspravne stabljike, člankovite i nerazgranjene. Fertilni i sterilni izdanci su visoki i do 150 cm, a debeli oko pola cm. Na člancima stabljike se nalaze tijesno prilegli, rukavičasti lisni ovoji.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Isušivanje staništa i druge promjene vodnog režima staništa.

Stanište:

Močvarna staništa uz vodotoke na pjeskovitom i glineno-pjeskovitom tlu.

Rasprostranjenost u PPP:

Obale potoka Brzaje s pritocima.

Foto: Branko Štivilj, Ju PPP

ANACAMPTIS PYRAMIDALIS

- CRVENA VRATIŽELJA

NT, SZ

Prepoznatljivost:

Cvjeta u 6. i 7. mjesecu. Moguća je zamjena s drugim kaćunima koji imaju ružičaste, piramidalne cvatove npr. *Orchis tridentata* – trozubi kaćun koji ima točkice po donjoj usni, a *Dactylorhiza incarnata* – kukuljičasti kaćun ima pricvjetni list dulji od samog cvijeta.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Brojnost im se smanjuje zbog branja u dekorativne svrhe i promjena u staništima, osobito zbog nestanka travnjaka na kojima rastu. Travnjaci nestaju jer zarastaju u šikare zbog prestanka košnje i ispaše.

Stanište:

Raste na suhim livadama, isključivo na bazičnom tlu.

Rasprostranjenost u PPP:

Nalazimo je na većim i manjim, suhim i sunčanim travnjacima na vapnenačkom tlu. Pronađena je na području Gornjih Vrhovaca, u Florističkom rezervatu „Turjak – Pliš – Mališčak – Lapjak“, u blizini vrha Papuka i iznad Duzlučkog jezera.

CEPHALANTHERA DAMASONIUM

- BIJELA NAGLAVICA

NT, SZ

Foto: Branko Štivić, Ju PPP

Prepoznatljivost:

Listovi su duguljasti, jajasti do kopljasti.
Cvjeta u 5. i 6. mjesecu.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Brojnost im se smanjuje zbog branja u dekorativne svrhe i zbog promjena u staništu.

Stanište:

Raste u svijetlim listopadnim šumama i šikarama.

Rasprostranjenost u PPP:

Zapadni i južni papuk, južna Krndija – gotovo cijelo područje PP Papuk.

Foto: Branko Štivić, Ju PPP

CEPHALANTHERA LONGIFOLIA

- DUGOLISNA NAGLAVICA

NT, SZ

Prepoznatljivost:

Listovi su duguljasti, kopljasti, ušiljeni.
Cvjeta u 5. i 6. mjesecu.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Brojnost im se smanjuje zbog branja u dekorativne svrhe i promjena u kakvoći staništa.

Stanište:

Raste u svijetlim hrastovim šumama i na šumskim proplancima te u šikarama.

Rasprostranjenost u PPP:

Središnji dio Papuka te područje Orahovice i Duzluka, raste u hrastovim, termofilnim šumama.

Foto: Branko Štivić, Ju PPP

DACTYLORHIZA INCARNATA

– KUKULJIČASTI KAĆUN

EN, SZ

Prepoznatljivost:

Višegodišnja zeljasta biljka visoka 20-80 cm. Listovi su na vrhu kukuljičasto stegnuti. Cvat je gust i bogat cvjetovima. Cvate od 5. do 7. mjeseca. Pokazatelj je vlažnih i siromašnih tala.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Isušivanjem i napuštanjem tradicionalnih načina uporabe travnjaka (prestanak košnje) uništavaju se staništa ove vrste.

Stanište:

Vlažni travnjaci.

Rasprostranjenost u PPP:

Livade oko novog Zvečeva i uz potok Brzaju.

Foto: Branko Štivić, Ju PPP

DAPHNE CNEORUM

- CRVENI USKOLISNI LIKOVAC
EN, SZ

Prepoznatljivost:

Raste u obliku niskog grma, visine 10 – 30 (40) cm. Listovi su vazdazeleni, kožasti i kruti. Cvjetovi su vrlo ugodnog mirisa. Cvjeta u 5. i 6. mjesecu, a ponekad ponovno krajem ljeta.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Branje cvjetova i zaraštanje malih travnjaka i proplanaka na kojima raste smanjuju brojnost ove vrste.

Stanište:

Bazične, dolomitne podloge, kamenjari i maleni travnjaci unutar šuma hrasta medunca i crnog jasena.

Rasprostranjenost u PPP:

Područje Florističkog rezervata – „Turjak - Mališćak – Pliš – Lapjak“

Foto: Branko Štivić, Ju PPP

DORONICUM ORIENTALE

- KAVKASKI DIVOKOZJAK

NT, Z

Foto: Branko Štivić, Ju PPP

Foto: Branko Štivić, Ju PPP

Prepoznatljivost:

Kavkaski divokozjak se može zamijeniti za neku drugu bujnu zeljastu biljku žutih cvjetova, poput neofita čičoke (*Helianthus tuberosus* L.) ili austrijskog divokozjaka (*Doronicum austriacum* Jacq.). Najjednostavnije ih je razlikovati po tome što kavkaski divokozjak ima pojedinačne cvatne glavice, a austrijski divokozjak i čičoka imaju rahli metličasti cvat od više cvatnih glavica. Kavkaski divokozjak cvjeta ranije u 4. i 5. mjesecu, dok navedene druge dvije biljke cvatu krajem ljeta.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Brojnost mu se može smanjiti zbog sabiranja zbog dekorativnosti i promjena u kakvoći staništa.

Stanište:

Raste u otvorenim, termofilnim šumama.

Rasprostranjenost u PPP:

Kavkaski divokozjak je zabilježen samo na području Lapjaka, južno od velikog Staroga grada na manjoj površini od oko 200 m² gdje je gusto zastupljen.

Foto: Branko Štivić, Ju PPP

ERANTHIS HIEMALIS

– OZIMICA

NT, SZ

Prepoznatljivost:

Cvjeta od 1. do 3. mjeseca. Visoka je 5-10 cm.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Brojnost im se može smanjiti zbog branja u dekorativne svrhe i promjena u staništima.

Stanište:

Rubovi šuma i svijetla mjesta u šumama i šikarama.

Rasprostranjenost u PPP:

Područje oko Vrh Papuka, Novo Zvečevo, izvorište Božji zdenac uz potok Veličanku, na Krndiji u predjelu Tisovac.

Foto: Branko Štivić, Ju PPP

FRITILLARIA ORIENTALIS

- NJEŽNA KOCKAVICA

/, SZ

Prepoznatljivost:

Trajnica, visoka 15 – 30(40) cm, nježne građe. Cvijeta u proljeće, u od 4. do 6. mjeseca.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Ugrožena je zbog branja cvjetova, ali i zbog promjene kakvoće staništa (npr. zaraštavanja).

Stanište:

Raste na izrazito bazičnoj podlozi vapnenaca i dolomita, u otvorenim termofilnim šumama i šikarama hrasta medunca, na travnjacima i na rubovima šuma.

Rasprostranjenost u PPP:

Zabilježena je na području Turjaka i Pliša, na vrhu Papuka te na Lukovačkom brdu na Krndiji.

Foto: Vida Posavec Vukelić, Državni zavod za zaštitu prirode

GENTIANA CRUCIATA

– KRIŽNA SIRIŠTARA

/,Z

Prepoznatljivost:

Trajnica visoka 10-40 cm. Stabljike su gusto obrasle listovima koji su unakrsno raspoređeni pa otuda biljci i ime. Cvjeta od 7. do 9. mjeseca. Njenim listovima hrane se gusjenice ugrožene vrste leptira – gorskog plavca *Maculinea rebeli*. Za očuvanje ovih leptira potrebno je očuvati i staništa križne sirištare, jer gorski plavci polažu jaja jedino i samo na njene listove.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Brojnost im se smanjuje zbog promjena u staništima, prvenstveno zaraštanja livada i pašnjaka

Stanište:

Raste na suhim livadama, ali i šumskim čistinama.

Rasprostranjenost u PPP:

Pronađena je na travnjacima u blizini sela Gornji Vrhovci.

Foto: Vida Posavec Vukelić, Državni zavod za zaštitu prirode

GENTIANA PNEUMONANTHE

- PLUĆNA SIRIŠTARA
EN, SZ

Foto: Vlatka Dumbović, Ju PPP

Foto: Vlatka Dumbović, Ju PPP

Prepoznatljivost:

Trajnica, visoka 5-40 cm, uspravne stabljike. Cvjeta od 7. do 10. mjeseca.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Pretvaranjem travnjaka u oranice, zasijavanjem visokoproduktivnim vrstama trave i isušivanjem vlažnih travnjaka uništavaju se staništa ove vrste. Redovita košnja livada nakon cvatnje i vodni režim koji će osiguravati dovoljnu vlagu staništu glavni su načini zaštite ove vrste.

Stanište:

Vlažni, ponekad poplavljeni travnjaci.

Rasprostranjenost u PPP:

Pronađena 2007. godine, na livadama uz Novo Zvečevo.

Foto: Vlatka Dumbović, Ju PPP

HIMANTOGLOSSUM ADRIATICUM

– JADRANSKA KOZONOŠKA

NT, SZ

Prepoznatljivost:

Visoka je od 30 do čak 100 cm. Cvjetovi su neugodna mirisa, a srednji dio medne usne može biti dug i do 7 cm. Cvjeta u 5. i 6. mjesecu.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Brojnost im se smanjuje zbog promjena u kakvoći staništa, npr. zaraštavanja travnjaka ili njihovog pretvaranja u oranice i vinograde.

Stanište:

Raste na suhim, termofilnim travnjacima na vapnenačkoj podlozi, ponekad i na zasjenjenim staništima.

Rasprostranjenost u PPP:

Pronađena je na samo jednom lokalitetu, na travnjacima u okolici sela Gornji Vrhovci.

Foto: Vlatka Dumbović, Ju PPP

IRIS GRAMINEA

- USKOLISNA PERUNIKA

/, SZ

Prepoznatljivost:

Stabljka s cvjetovima je visoka 15-30 cm, a listovi su dugi i preko 50 cm. Cvjeta u 5. i 6. mjesecu.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Brojnost im se smanjuje zbog branja u dekorativne svrhe.

Stanište:

Raste na svijetlim mjestima, na rubovima šuma na termofilnim staništima s vapnenačkom i dolomitnom podlogom.

Rasprostranjenost u PPP:

Raste na području Florističkog rezervata „Turjak – Pliš – Mališčak – Lapjak“, na središnjem dijelu Papuka te na području Orahovice i Petrovog Vrh.

IRIS VARIEGATA

- ŠARENA PERUNIKA

NT, SZ

Prepoznatljivost:

Visoka 12-40 cm, vanjski listovi ocvijeća imaju smeđe ili purpurne žilice, a unutrašnji su žuti. Cvjeta u 5. i 6. mjesecu.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Sabiranje zbog dekorativnosti, promjene kakvoće staništa (zaraštanje travnjaka i proplanaka).

Stanište:

Raste na svijetlim mjestima, na rubovima šuma, kamenjarima na vapnenačkoj podlozi.

Rasprostranjenost u PPP:

Raste na području vrha Papuka, na samo dva lokaliteta.

LILIUM MARTAGON

– ZLATAN

VU, SZ

Foto: Branko Štivić, Ju PPP

Prepoznatljivost:

Trajnica. U cvatu ima 3-10 ili i više cvjetova, a cvjeta u 6. i 7. mjesecu.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Sabiranje čitavih biljaka u dekorativne svrhe.

Stanište:

Raste u šumama i uz rubove šuma, ponekad i na livadama.

Rasprostranjenost u PPP:

Raste u listopadnim hrastovim i bukovim šumama sve do najvišeg vegetacijskog pojasa bukve i jele, na rastresitim i umjereno bogatim tlima.

Foto: Gellért Puskás

OPHYS APIFERA
- PČELINA KOKICA
EN, SZ

Prepoznatljivost:

Naraste od 20-50 cm, a cvjeta u 5. i 6. mjesecu. Stabljika je snažna. Cvat je rahao, sastavljen od 2 do 8, rjeđe i od većeg broja cvjetova promjera do 4 cm.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Brojnost im se smanjuje prvenstveno zbog promjena u staništima tj. zaraštavanja suhih travnjaka ili njihove prenamjene u vinograde. Sabiranje zbog dekorativnosti također ugrožava ovu vrstu.

Stanište:

Raste na suhim travnjacima, u svijetlim šumama i šikarama.

Rasprostranjenost u PPP:

Travnjaci u okolici sela Gornji Vrhovci, područje Poljanica i u Florističkom rezervatu „Turjak – Pliš – Mališćak – Lapjak“.

Foto: Gellért Puskás

OPHRYS INSECTIFERA

- MUHINA KOKICA

VU, SZ

Foto: Jasenka Topić

Foto: Vlatka Dumbović, Ju PPP

Prepoznatljivost:

Naraste od 15–40 cm, cvjeta u 5. i 6. mjesecu. Cvjetovi pomalo nalikuju muhi, a u cvatu ih ima od 2–14.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Brojnost im se smanjuje prvenstveno zbog promjena u staništima tj. zaraštanja suhih travnjaka.

Stanište:

Raste na suhim livadama, najčešće na vapnenačkoj podlozi te u svijetlim bjelogoričnim i crnogoričnim šumama.

Rasprostranjenost u PPP:

Travnjaci u okolici sela Gornji Vrhovci i u Florističkom rezervatu „Turjak – Pliš – Mališćak – Lapjak“

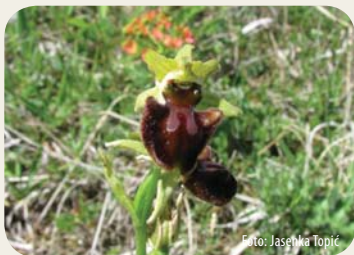

Foto: Jasenka Topić

OPHRYS SPHEGODES

– KOKICA PAUČICA

VU, SZ

Prepoznatljivost:

Cvat je sastavljen od 2-9 cvjetova. Od baze do sredine medne usne provlače se 2-4 žučkaste do plavkaste crte koje su povezane poprečnom crtom u obliku slova „H“. Cvijet pomalo nalikuje pauku. Cvjeta od 4. do 6. mjeseca.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Brojnost im se smanjuje prvenstveno zbog promjena u staništima tj. zaraštavanja suhih travnjaka na kojima rastu.

Stanište:

Raste na suhim, osunčanim livadama na vapnenačkoj podlozi.

Rasprostranjenost u PPP:

Travnjaci u okolini sela Gornji Vrhovci.

Foto: Vlatka Đumbović, JU PPP

ORCHIS MILITARIS
- KACIGASTI KAĆUN
VU, SZ

Prepoznatljivost:

Cvjeta od 5. do 6. mjeseca. Visine je 25 -40 cm. Listovi (2-3) se nalaze samo pri dnu stabljike.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Brojnost im se smanjuje zbog branja u dekorativne svrhe i promjena u staništima.

Stanište:

Raste u svijetlim šumama i šikarama, na livadama, na vapnenastom tlu.

Rasprostranjenost u PPP:

Suhe livade u okolini sela Gornji Vrhovci.

ORCHIS PALLENS
 – BLJEDOLIKI KAĆUN
 VU, SZ

Prepoznatljivost:

Uspravna stabljika naraste 15-40 cm.
 Listovi (4-6) su prizemni i strše uspravno.
 Medna usna je bez šara, plitko trodijelna.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Sukcesije (zaraštavanje) svijetlih šumaraka
 i travnjaka u šume.

Stanište:

Šikare, rubovi šuma, travnjaci – uvijek na
 bazičnom, vapnenastom tlu.

Rasprostranjenost u PPP:

Rub šume u blizini sela Gornji Vrhovci,
 vjerojatno i u drugim svijetlim i toplim
 šumama i travnjacima.

ORCHIS PURPUREA

– GRIMIZNI KAĆUN

VU, SZ

Prepoznatljivost:

Stabljika naraste 30-80 cm; u gornjoj je polovici uglata i ponekad grimizno nahukana. Cvjetovi su ugodna mirisa. Medna usna je duboko trodijelna.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Ugrožavaju je različito narušavanje staništa, u Hrvatskoj je prilično česta.

Stanište:

Raste u svijetlim šumama i šikarama i na livadama, isključivo na bazičnom, vapnenastom tlu.

Rasprostranjenost u PPP:

Suhe livade u okolici sela Gornji Vrhovci.

ORCHIS TRIDENTATA

– MALI KAĆUN

VU, SZ

Prepoznatljivost:

Naraste do visine 15–50 cm. Cvat je zbijen. Medna usna je duža nego šira, izrazito trodijelna.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Promjene u kakvoći staništa.

Stanište:

Suhe vapnenačke livade i travnjaci, svijetle šume i njihovi rubovi.

Rasprostranjenost u PPP:

Područje oko sela Gornji Vrhovci, vjerojatno i na drugim travnjacima na padinama Papuka.

ORCHIS SIMIA
- MAJMU NOV KAĆUN
VU, SZ

Foto: Branko Štivić, Ju PPP

Prepoznatljivost:

Visok je 30-40 cm. Medna usna je duboko trodijelna, duža od ostalih listića ocvijeća.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Brojnost im se smanjuje zbog branja u dekorativne svrhe i promjena u staništima.

Stanište:

Raste na suhim, termofilnim livadama, rubovima i proplancima bjelogoričnih šuma isključivo na vapnenastom tlu (pH 7.5-8.5).

Rasprostranjenost u PPP:

Raste u Florističkom rezervatu „Turjak – Pliš – Mališćak – Lapjak“.

Foto: Branko Stivić, Ju PPP

PRIMULA VERIS

- PROLJETNI JAGLAC

/, Z

Prepoznatljivost:

Teško ga je zamijeniti za neku drugu vrstu; cvjeta u proljeće. Rani jaglac (*Primula vulgaris* L.) češća je vrsta, ima pojedinačne cvjetove na kratkim stapkama.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Nije ugrožena biljka, ali im se brojnost može smanjiti zbog sabiranja u dekorativne svrhe i promjena u staništima.

Stanište:

Raste na humusnom tlu, često među kamenjem, na sunčanim travnjacima i grmljem obraslim obroncima, te uz rubove šuma.

Rasprostranjenost u PPP:

Područje Florističkog rezervata „Turjak – Pliš – Mališćak – Lapjak“.

Foto: Branko Stivić, Ju PPP

PULSATILLA GRANDIS

- VELIKA SASA

LC, SZ

Prepoznatljivost:

Dlakava stabljika, visoka od 5–40 cm nosi po jedan cvijet. Listovi su perasti i razvijaju se nakon cvatnje. Cvjeta od 2. do 5. mjeseca.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Velika sasa u Hrvatskoj nije ugrožena vrsta, ali na Papuku aktivnost kamenoloma Veličanka II, na čijem rubu rastu velike sase ugrožava gotovo cijelu populaciju ove vrste na Papuku, a time i u kontinentalnoj Hrvatskoj.

Stanište:

Kamenjarski travnjaci na vapnenačkoj podlozi.

Rasprostranjenost u PPP:

Raste na 2 lokaliteta na području Florističkog rezervata „Turjak – Pliš – Mališćak – Lapjak“.

RUSCUS ACULEATUS

– BODLJIKAVA VEPRINA

LC, SZ

Prepoznatljivost:

Zimzelena drvenasta trajnica koja raste u obliku grma visine do 80 cm.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Vrsta nije ugrožena ni po jednom kriteriju, premda se sakupljanjem zbog dekorativnosti može oštećivati prirodni izgled grmova.

Stanište:

Sjenovita mjesta u šikarama i šumama.

Rasprostranjenost u PPP:

Vrsta je brojna na području Krndije iznad Orahovice i Duzluka.

Foto: Branko Štivić, Ju PPP

RUSCUS HYPOGLOSSUM

- MEKOLISNA VEPRINA

NT, Z

Foto: Branko Štivić, Ju PPP

Prepoznatljivost:

Raste u manjim grupama, kao nisko grmlje

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Branje zbog dekorativnosti.

Stanište:

Šume

Rasprostranjenost u PPP:

Raste u sjenovitim hrastovim i bukovim šumama brdskog pojasa.

ROSALIA ALPINA

— ALPSKA STRIZIBUBA

/, /

Prepoznatljivost:

Kornjaš mekog plavkastog pokrivanja. Dugačka je 15–38 mm. Odrasle jedinke se pojavljuju od 6. do 8. mjeseca, a može ih se pronaći na deblima i posjećenim trupcima. Ličinka se razvija i do 2–3 godine, hraneći se srčikom. Proces preobrazbe ličinke u odraslog kukca odvija se u nekoliko cm dugačkoj komorici u srčici. Prije preobrazbe ličinka na kori stabla izbuši otvor kroz koji će kasnije izaći odrasli kukac.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Brojnost im se smanjuje zbog pretjerane sječe šuma i uklanjanje oštećenih stabala (suhih, trulih i sl.) u kojima se razvijaju ličinke. Nije zaštićena vrsta u Hrvatskoj. Zaštićena je vrsta u zemljama Europske zajednice.

Stanište:

Šume. Ličinke polaže u drvo bukve, rjeđe u javor.

Rasprostranjenost u PPP:

Rijetka vrsta. Zabilježena na Jankovcu i na području Dedov nos na Krndiji, u starim bukovim šumama.

Foto: Josip Mikolčić

CORDULEGASTER HEROS

- PLANINSKI POTOČAR

/, SZ

Foto. Tomislav Bogdanović

Prepoznatljivost:

Jedno od najvećih vretenaca u Hrvatskoj. Obitava uz gorske potoke. Teritorijalan je i redovito nisko nadlijeće „svoj“ dio potoka tjerajući druge mužjake svoje vrste. Nije na popisu ugroženih vrsta Hrvatske, ali u svim zemljama Europske zajednice je postao rijedak i malobrojan.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Zagađivanje potoka, regulacija vodotoka u smislu betoniranja i popločavanja dna i obala uništava stanište ove vrste.

Stanište:

Gorski potoci.

Rasprostranjenost u PPP:

Većina potoka na području PPP Papuk.

EPITHECA BIMACULATA
 – PROLJETNA NARANČICA
 EN, SZ

Prepoznatljivost:

Zbog živopisnih šara po tijelu i krilima jedno je od naših najljepših vretenaca. Tijelo joj je, ovisno o starosti, od narančaste do smeđe boje s crnim oznakama. Krila su žute boje s uočljivim tamnim mrljama.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Ugrožavanje vodnog režima voda stajačica, npr. njihovo isušivanje uništava stanište ove vrste. Potrebno je očuvati obalnu i vodenu vegetaciju jer se tu razvijaju ličinke proljetne narančice i drugih vretenaca – njihova preobrazba do odraslog kukca traje dvije do tri godine.

Stanište:

Ribnjaci, rukavci rijeka, a na Papuku u umjetnim akumulacijama i ribnjacima.

Rasprostranjenost u PPP:

Veće i manje vode stajačice.

Foto. Tomislav Bogdanović

NYMPHALIS VAU
-ALBUM - ŠARENI VE
VU, SZ

Prepoznatljivost:

Raspon krila mu je oko 7 cm. Na svakom krilu ima po jednu bijelu točku. Ličinke se hrane lišćem vrba, brijestova i topola, a odrasli cvjetnim nektarom, trulim plodovima (voćem) i slično.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Nisu dovoljno poznati.

Stanište:

Šumske čistine i rubovi listopadnih šuma

Rasprostranjenost u PPP:

Dosad je zabilježen jedino na rubu šume u blizini izvora potoka Dubočanke.

ASTACUS ASTACUS

- RIJEČNI ILI PLEENITI RAK
/, SZ

Prepoznatljivost:

Naraste do dužine od 15 cm. Ženke pod repom nose oplođena jajašca iz kojih se nakon oko 8-9 mjeseci izlegnu mladi.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Zagađivanje vodotoka, regulacija potoka (betoniranje dna i obala, pregrađivanje...). Za zaštitu riječnih rakova nužno je osigurati prirodnost vodotoka i spriječiti zagađivanje vode u njima.

Stanište:

Žive u potocima i jezerima s kamenitim i ilovastim dnom.

Rasprostranjenost u PPP:

U gotovo svim većim i stalnim potocima i Jankovačkim jezerima i akumulaciji Novo Zvečevo.

BOMBINA BOMBINA

— CRVENI MUKAČ

NT, SZ

Foto: Dušan Jelić - Državni zavod za zaštitu prirode

Prepoznatljivost:

Na tamnom, donjem dijelu tijela ima crvene mrlje koje se protežu i na noge. Slična vrsta, žuti mukač (*B. variegata*) odozdo ima žute mrlje. Odrasli mukači dugi su do 5 cm. Pare se od kraja travnja do sredine lipnja.

Razlozi ugroženosti i zaštita.

Česta je u nizinskim močvarnim područjima, a njena staništa uništavaju se melioracijama, isušivanjem, promjenama vodnog režima, zagađivanjem voda pesticidima i otpadnim vodama.

Stanište:

Lokve, jarci, mrtvaje, jezera, obale vodotoka.

Rasprostranjenost u PPP:

Šumske lokve, u središnjem dijelu PP Papuk.

Foto: Dušan Jelić - Državni zavod za zaštitu prirode

Triturus alpestris

- PLANINSKI VODENJAK

LC, Z

Prepoznatljivost:

Ženke narastu i do 12 cm, mužjaci su manji. Trbuh i vrat su im narančaste boje, bez točkica.

Razlozi ugroženosti i zaštita

Pogoršanje kvalitete vodenih staništa može ugroziti ovu vrstu.

Stanište:

Češći je u vodi i uz vodu, nego na kopnenim staništima. Razmnožava se u mirnim i zasjenjenim vodama.

Rasprostranjenost u PPP:

Razmnožavaju se u Jankovačkim jezerima, a vjerojatno i u drugim manjim vodama stajaćicama, kao što su na primjer male šumske lokve.

Foto: Vlatka Dumbović, Ju PPP

TRITURUS CARNIFEX

— VELIKI PLANINSKI VODENJAK

LC,SZ

Prepoznatljivost:

Narastu do 15 cm dužine, a ženke, koje su i veće od mužjaka, i do 18 cm. Trbuh im je žut ili narančast s raznolikim tamnim točkicama/mrljicama. Odozgo su tamno smeđi do crni, a po grlu imaju malene svijetle točkice. Mužjaci, tijekom sezone parenja na leđima i repu imaju prilično veliku nazubljenu krijestu.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Pogoršanje kvalitete vodenih staništa može ugroziti ovu vrstu.

Stanište:

Tijekom sezone razmnožavanja, u proljeće žive u vodi, a inače ih se može naći i u šumama. Razmnožavaju se u dubljim (>0,5m) vodama stajaćicama ili sporim tekućicama.

Rasprostranjenost u PPP:

Razmnožavaju se u Jankovačkim jezerima, a vjerojatno i u drugim manjim vodama stajaćicama, kao što su na primjer male šumske lokve.

Foto: Dušan Jelić – Državni zavod za zaštitu prirode

TRITURUS VULGARIS

- MALI VODENJAK

LC, Z

Prepoznatljivost:

Odrasle jedinke velike su do 11 cm. Po narančastom trbuhu imaju crne točke. Tamne točke po bokovima se na glavi spajaju u tamne pruge.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Pogoršanje kvalitete vodenih staništa može ugroziti ovu vrstu.

Stanište:

Živi na različitim staništima, od šuma do livada i naselja ali uvijek na vlažnijim staništima. Razmnožava se u mirnim i zasjenjenim vodama, ponekad i u malim i povremenim šumskim lokvama.

Rasprostranjenost u PPP:

Razmnožavaju se u Jankovačkim jezerima, a vjerojatno i drugdje.

Foto: Vlatka Dumbović, Ju PPP

ABLEPHARUS KITAIBELII

- IVANJSKI ROVAŠ

DD,SZ

Prepoznatljivost:

Ivanjski rovaš je najmanji gušter u Hrvatskoj - ukupna dužina tijela (s repom) rijetko doseže 13 cm, a duljina tijela mu je tek 2-5,5 cm. Za razliku od ostalih guštera ima noge koje izgledaju premaleno s obzirom na tijelo. Na očima mu nedostaju kapci. Gornja strana tijela je smeđa, a može biti i sivomaslinasta s metalnim sjajem, a na bokovima ima tamnu prugu. Hrani se svim vrstama člankonožaca (kukcima, paucima...).

Razlozi ugroženosti i zaštita:

U Europi je ugrožen zbog uništavanja staništa – pošumljavanjem ili širenjem poljoprivrednog zemljišta. Razlozi ugroženosti u Hrvatskoj nisu poznati zbog premalo podataka o rasprostranjenosti vrste.

Stanište:

Obitava na travnjacima, otvorenim i svijetlim šumama i na rubovima šuma. Većinu vremena provodi na ili u blizini tla. Obitava na staništima s dosta listinca u koje se može relativno brzo sakriti jer slabo trči.

Rasprostranjenost u PPP:

Ova vrlo rijetka vrsta gmaza pronađena je u proljeće 2008. godine na području Florističkog rezervata „Turjak – Pliš – Mališćak – Lapjak“. U Hrvatskoj je dosad zabilježena u okolici Iloka i na obroncima Fruške gore, a postoji i stari zapis (1851.) iz Donjeg Miholjca.

Foto: Gellért Puskás

CORONELLA AUSTRIACA

- OBIČNA SMUKULJA

LC, SZ

Prepoznatljivost:

S obje strane vrata i glave ima tamnu prugu koja se proteže preko oka pa sve do nosnica. S gornje strane glave ima prepoznatljivu šaru u obliku dvostrukog slova „U“. Oči su joj relativno male, a zjenice okrugle. Često je zamjenjuju za riđovku, iako riđovke imaju uske, okomito izdužene zjenice. Odrasle jedinke duge su do 70-80 cm. Ukoliko se osjeti ugroženom može ugristi i iz analnih žlijezda ispustiti tekućinu neugodnog mirisa. Hrani se gušterima, malim sisavcima, glodavcima, pticama, jajima pa čak i drugim manjim zmijama.

Foto: Dušan Jelić – Državni zavod za zaštitu prirode

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Nije ugrožena vrsta; često stradava jer je ljudi zamjenjuju za zmije otrovnice.

Stanište:

Nastanjuje živice, rubove šuma, stjenovite obronke...

Rasprostranjenost u PPP:

Zabilježena je o okolici Veličke, na južnim padinama Papuka, a vjerojatno je ima i drugdje.

SALMO TRUTTA
 – POTOČNA PASTRVA
 VU, Z

Foto: Perica Mustafić

Prepoznatljivost:

Naraste i do 50 cm, ali u papučkim potocima obitavaju uglavnom manji primjerci. Na tamnim leđima ima crne mrlje s bijelim obrubima, a na bokovima crvene obrubljene svijetloplavo ili bijelo.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Onečišćenje vodotoka, pregradnja potoka različitim branama što onemogućava migracije, regulacija vodotoka, ali i sječa šuma uz potoke zbog čega se mijenjaju mikroklimatski uvjeti osobito tijekom ljetnih mjeseci.

Stanište:

Brzi i hladni potoci.

Rasprostranjenost u PPP:

U većini potoka i u Jankovačkim jezerima

SIVI ČUK

- *ATHENE NOCTUA*
NT, SZ

Prepoznatljivost:

Često stoji na stupovima, krovovima i drugim istaknutim mjestima; klima i maše glavom kad je oprezan ili radoznao može je zakrenuti za 180°. Visok je (od glave do kraja repa) 21-23 cm.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Prevelika upotreba pesticida i intenzivna poljoprivreda mogu uništiti izvore hrane sivog čuka – hrani se malim sisavcima, pticama, vodozemcima i gmazovima.

Stanište:

Gnijezde u različitim rupama, na starim zgradama i slično. Obitavaju na otvorenim, poljodjelskim područjima s pojedinačnim drvećem i u naseljima. Može ga se vidjeti kako stoji na stupovima, krovovima, dimnjacima...

Rasprostranjenost u PPP:

Nije poznata, iako postoje pogodna staništa na seoskim područjima.

Foto: Saxifraga-Piet Munsterman

CINCLUS CINCLUS

– VODENKOS

/, SZ

Foto: Saxifraga-Mark Zekhuts

Prepoznatljivost:

Velik je poput običnog kosa, ali se zadržava samo uz potoke. Često ga se može vidjeti kako stoji na većem kamenju u potocima. Može roniti i po dnu potoka sakupljati vodene kukce i njihove ličinke kojima se hrani.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Bilo kakvo mijenjanje prirodnosti potoka, njihovo uređivanje, reguliranje i zagađivanje može naškoditi ovoj vrsti.

Stanište:

Potoci i njihove obale.

Rasprostranjenost u PPP:

Obitava uz gotovo sve veće potoke.

COLUMBA OENAS

- GOLUB DUPLJAŠ

DD, SZ

Prepoznatljivost:

Može ga se zamijeniti sa češčim i puno većim golubom grivnjašem. Golub grivnjaš također ima i bijele pruge na krilima, ali i bijelu mrlju na vratu.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Brojnost im se smanjuje zbog prevelike sječe šuma i uklanjanja bolesnih i suhih stabala. Time se u šumama smanjuje broj duplji u kojima se dupljaši gnijezde.

Stanište:

Starije listopadne šume s većim brojem starih, debelih stabala s dupljama i drugim šupljinama.

Rasprostranjenost u PPP:

Gnijezdi u starijim hrastovim i bukovim šumama.

Foto: Saxifraga-Jan van der Straaten

CREX CREX

– KOSAC

VU, SZ

Prepoznatljivost:

Kosci gnijezde na livadama i žive vrlo skrovito skriveni u visokoj vegetaciji pa ih je vrlo teško zapaziti. Njihovu nazočnost otkrivamo prema kreštavom pjevu mužjaka (pjevu od svibnja do srpnja). Pjev je najsličniji struganju češlja po rubu stola ili kreketanju žabe, a pjevaju uglavnom noću.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Najviše ih ugrožava prestanak tradicionalnog košenja livada i ispaše na pašnjacima. Takve zapuštene površine zarastu u šikare u kojima kosci ne mogu gnijezditi.

Stanište:

Livade i djelomično zarašteni pašnjaci

Rasprostranjenost u PPP:

Livade uz Gornje Vrhovce, livade kraj Novog Zvečeva

FICEDULA ALBICOLLIS

- BJELOVRATA MUHARICA

LC, SZ

Prepoznatljivost:

Dugačka je oko 13 cm, a prepoznatljiva je po svojoj crno-bijeloj obojenosti perja i bijelom ovratniku.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Brojnost im se smanjuje zbog prevelike sječe šuma i uklanjanja bolesnih i suhih stabala. Tako se u šumama smanjuje broj duplji u kojima se gnijezde te brojnost kukaca kojima se hrane.

Stanište:

Starije hrastove i bukove šume.

Rasprostranjenost u PPP:

Gnijezdi u svim starijim hrastovim i bukovim šumama, na cijelom području Parka prirode.

Ilustracija: Hrvoje Ružić

HIERAEETUS PENNATUS

- PATULJASTI ORAO

CR, SZ

Ilustracija: Hrvoje Ružić

Prepoznatljivost:

Velik je poput škanjca (najbrojnije ptice grabljivice na Papuku), ali se razlikuju i oblikom krila i obojenošću. Na Papuku obitavaju samo tijekom sezone gniježđenja (od 4.-9. mjeseca), a tada se sele u Afriku. Mužjak i ženka izvode spektakularne svadbene letove, osobito u proljeće. Tada brzo poniru, pa se ponovno uzdižu i pri tome se često glasaju.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Pretjerano iskorištavanje šuma i intenziviranje poljoprivrede uništavaju staništa ove vrste, također stradavaju zbog krivolova.

Stanište:

Šume i područja u kojima se mozaički izmjenjuju šume i travnjaci.

Rasprostranjenost u PPP:

Godine 2007. zabilježen je samo jedan par koji se viđa na području od Velike do vrha Papuka.

OTUS SCOPS

- ĆUK
NT, SZ

Prepoznatljivost:

Pernate „uške“ nisu uvijek dobro uočljive. Aktivan je noću, a prepoznatljiv je po tugaljivom glasanju „ćuuuk“, „ćuuuk“. Visok je (od glave do kraja repa) 19-20 cm.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Prevelika upotreba pesticida i intenzivna poljoprivreda mogu uništiti izvore hrane, prvenstveno velike kukce – npr. skakavce. Hrani se i svim drugim manjim kralješnjacima.

Stanište:

Obitava u naseljima, zadržava se u krošnjama drveća. Lovi na otvorenim poljodjelskim područjima. Gnijezdi u dupljama u drveću ili u npr. starom gnijezdu vrane.

Rasprostranjenost u PPP:

Nije poznata, iako postoje pogodna staništa.

Foto: Saxifraga-Mark Zekhuis

UPUPA EPOPS

- PUPAVAC

NT, SZ

Foto: Saxifraga-Janus Verkerk

Foto: Saxifraga-Janus Verkerk

Prepoznatljivost:

U letu liči ogromnom, šarenom leptiru. Visok je (od glave do kraja repa) 26-28 cm. Glavni pjev mu je brz, dalekočujan, prigušen „up-up-up“.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Prevelika upotreba pesticida i intenzivna poljoprivreda mogu uništiti izvore hrane. Gnijezde u dupljama starog drveća. Nestajanjem starih voćnjaka gube mjesta za gniježđenje.

Stanište:

Obitava u naseljima, na poljodjelskim površinama, voćnjacima i rubovima šuma. Uglavnom se hrani na tlu, kljunom čeprkajući po mekom tlu, nakupinama lišća i trave tražeći veće kukce, ali i manje zmije, guštere, žabe...

Rasprostranjenost u PPP:

Dosad je zabilježen u Velikoj i Doljanovcima, u selu i na rubu šume, a vjerojatno gnijezde i drugdje.

Foto: Vlatka Dumbović, Ju PP Papuk

RHINOLOPHUS FERUMEQUINUM– VELIKI POTKOVNJAK
NT, SZ**Prepoznatljivost:**

Potkvnjaci na nosu imaju listastu, potkovastu izraslinu. Kad miruju vise na stražnjim nogama, a tijelo omotaju krilima. Na Papuku obitavaju dvije slične vrste potkvnjaka – mali potkvnjak je vrlo sličan velikom, ali je gotovo dvostruko manji.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Šišmiše ugrožava uporaba insekticida, uznemiravanje u na zimovalistima, impregnacija drvene građe otrovnim premazima i nestajanje pogodnih (pristupačnih) tavana za podizanje mladih.

Stanište:

Zimuje u špiljama, a ljeti obitava i u špiljama i na tavanima. Hrani se većim kornjašima i leptirima koje lovi nad livadama, šikarama, uz rubove šuma.

Rasprostranjenost u PPP:

Zimuju u ponoru Uvaljka. Ljetna obitavališta nam nisu poznata.

Foto: Branko Štivić, Ju PP Papuk

LUTRA LUTRA

– VIDRA

DD, SZ

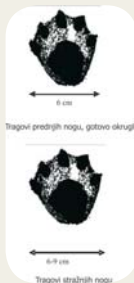

Foto: André Künzelmann/UFZ

Prepoznatljivost:

Skrovita je i plaha životinja, ali njenu prisutnost možemo otkriti po tragovima na muljevitoj obali potoka i jezera. Na području na kojem obitava može se pronaći i izmet koji je prepoznatljiv po ostacima riba (ljuske, kosti...). U pravilu, ribu jede od glave, ostavljajući samo vršak repa i veće kosti nepojedene.

Razlozi ugroženosti i zaštita:

Brojnost im se smanjuje zbog krivolova, onečišćenja voda i kanaliziranja vodotoka, a i stradavaju na prometnicama.

Stanište:

Rijeke, potoci, močvare i jezera.

Rasprostranjenost u PPP:

Zabilježeno je njeno zadržavanje uz ribnjake kraj Novog Zvečeva i na potoku Brzaji.

KORISNE INFORMACIJE ZA ONE KOJI ŽELE ZNATI VIŠE

Državni zavod za zaštitu prirode (DZZP) nedavno je objavio vrlo opsežnu publikaciju „Biološka raznolikost Hrvatske – Priručnici za inventarizaciju i praćenje stanja“. Publikacija je dostupna i na internetu na web-stranici DZZP-a http://www.dzzp.hr/publikacije_knjige.htm. U tom priručniku se nalaze i formulari u koje se upisuju terenska opažanja.

Na ovim web stranicama možete naći više informacija o flori i faune Hrvatske:

<http://www.ribe-hrvatske.com> - zanimljiva i poučna web stranica o ribama Hrvatske

<http://www.ptice.net> – portal ljubitelja ptica i prirode

<http://www.hyla.hr/> - web stranica Hrvatskog herpetološkog društva Hyla – sve o gmazovima i vodozemcima

<http://www.vretenca.hr> – web stranica Hrvatskog odonatološkog društva Platycnemis. Sve o vretencima...

<http://hirc.botanic.hr/fcd/> - Baza podataka hrvatske flore

www.dzzp.hr – Državni zavod za zaštitu prirode

O priručniku.....	1
Upute za korištenje priručnika i istraživanje biološke raznolikosti Parka prirode Papuk	2
Način prijave nalaza	2
Ugroženost i zaštita flore, faune i gljiva u Republici Hrvatskoj	3
Zakonska zaštita vrsta i staništa	3
Ugrožene vrste - Crvene knjige i popisi	3
Ekološka mreža.....	4
<i>Hericium coralloides</i> – koraljasti igličar EN, SZ	5
<i>Amanita cesarea</i> – blagva EN, SZ	6
<i>Lobaria pulmonaria</i> EN, SZ	7
<i>Lycopodium clavatum</i> – kijačasta crvotočina LC, Z	8
<i>Diphasiastrum complanatum</i> – plosnata crvotočina DD, SZ	9
<i>Equisetum hyemale</i> – zimska preslica VU, SZ.....	10
<i>Anacamptis pyramidalis</i> – crvena vratiželja NT, SZ.....	11
<i>Cephalanthera damasonium</i> – bijela naglavica NT SZ	12
<i>Cephalanthera longifolia</i> – dugolisna naglavica NT, SZ	13
<i>Dactylorhiza incarnata</i> – kukuljičasti kačun EN, SZ	14
<i>Daphne cneorum</i> – crveni uskolisni likovac EN, SZ	15
<i>Doronicum orientale</i> – kavkaski divokozjak NT, Z	16
<i>Eranthis hiemalis</i> – ozimica NT, SZ.....	17
<i>Fritillaria orientalis</i> – nježna kockavica /, SZ	18
<i>Gentiana cruciata</i> – križna sirištara /, Z	19
<i>Gentiana pneumonanthe</i> – plućna sirištara EN, SZ	20
<i>Himantoglossum adriaticum</i> – jadranska kozonoška NT, SZ	21
<i>Iris graminea</i> – uskolisna perunika /, SZ	22
<i>Iris variegata</i> – šarena perunika NT, SZ	23
<i>Lilium martagon</i> – zlatan VU, SZ.....	24
<i>Ophrys apifera</i> - pčelina kokica EN, SZ	25
<i>Ophrys insectifera</i> – muhina kokica VU, SZ	26
<i>Ophrys sphegodes</i> – kokica paučica VU, SZ	27
<i>Orchis militaris</i> – kacigasti kačun VU, SZ	28
<i>Orchis pallens</i> – bljedoliki kačun VU, SZ.....	29
<i>Orchis purpurea</i> – grimizni kačun VU, SZ.....	30
<i>Orchis tridentata</i> – mali kačun VU, SZ	31

<i>Orchis simia</i> – majmunov kaćun VU, SZ.....	32
<i>Primula veris</i> Huds. – proljetni jaglac /, Z	33
<i>Pulsatilla grandis</i> – velika sasa LC, SZ	34
<i>Ruscus aculeatus</i> – bodljikava veprina LC, SZ	35
<i>Ruscus hypoglossum</i> – mekolisna veprina NT, Z.....	36
<i>Rosalia alpina</i> – alpska strizibuba /, /.....	37
<i>Cordulegaster heros</i> – planinski potočar /, SZ	38
<i>Epithea bimaculata</i> – proljetna narančica EN, SZ.....	39
<i>Nymphalis vau</i> -album - šareni ve VU, SZ	40
<i>Astacus astacus</i> – riječni ili plemeniti rak /, SZ.....	41
<i>Bombina bombina</i> – crveni mukač NT, SZ	42
<i>Triturus alpestris</i> – planinski vodenjak LC, Z	43
<i>Triturus carnifex</i> – veliki planinski vodenjak LC, SZ	44
<i>Triturus vulgaris</i> – mali vodenjak LC, Z.....	45
<i>Ablepharus kitaibelii</i> - lvanjski rovaš DD,SZ	46
<i>Coronella austriaca</i> - obična smukulja /, SZ	47
<i>Salmo trutta</i> – potočna pastrva VU, Z	48
<i>Athene noctua</i> – sivi ćuk NT, SZ	49
<i>Cinclus cinclus</i> – vodenkos /, SZ.....	50
<i>Columba oenas</i> – golub dupljaš DD, SZ	51
<i>Crex crex</i> – kosac VU, SZ	52
<i>Ficedula albicollis</i> – bjelovrata muharica LC,SZ.....	53
<i>Hieraetus pennatus</i> – patuljasti orao CR, SZ.....	54
<i>Otus scops</i> - ćuk NT, SZ.....	55
<i>Upupa epops</i> – pupavac NT, SZ.....	56
<i>Rhinolophus ferumequinum</i> – veliki potkovnjak NT, SZ	57
<i>Lutra lutra</i> – vidra DD, SZ	58

Ukoliko zaista želite pomoći očuvanju Parka prirode Papuk tada o svakom opažanju rijetke i ugrožene vrste navedene u ovom Priručniku trebate obavijestiti Javnu ustanovu Park prirode Papuk. Informaciju o nalazu najbolje ćete nam prenijeti ako popunite Obrazac za prijavu nalaza (njegovu fotokopiju) i dostavite nam ga poštom ili e-mailom, ili nas jednostavno nazovite telefonom.

Obrazac je dostupan na i web stranicama Parka prirode Papuk www.pp-papuk.hr.

Zahvaljujemo Vam na brizi za rijetke i ugrožene vrste i Parka prirode Papuk i Hrvatske!

